

розвиток усіх компонентів мовлення в процесі активної мовленнєвої взаємодії, що, зі свого боку, сприятиме не лише профілактиці специфічних труднощів у навчанні, але й формуванню мовленнєво компетентної, комунікативно активної особистості, здатної до гармонійної самореалізації в сучасному освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А.М. Богуш. Київ : Слово, 2011. 704 с.

2. Древняк Л. П. Причини, прояви та механізми подолання мовленнєвих помилок у дітей дошкільного віку. *Inclusion and Diversity*. 2023. Вип. 2. С. 21 – 24.

3. Кардаш І.М. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р. № 70. Т. 2. С. 64 – 68. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.11>

4. Трифонова О.С., Брилунова І.І. Мовленнєва підготовка дитини 6-го року життя до навчання у школі. *Colloquium-journal*. 2021. № 34 (121). С. 62 – 64. DOI: <https://doi.org/10.24412/2520-6990-2021-34121-62-64>

**Іванна ПІСОЦЬКА,
Анастасія СМІЛОВЕЦЬ**
(Дрогобич)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєвий розвиток дошкільника як складний процес мислення передбачає як мимовільне засвоєння мовних конструкцій, так і довільну розумову діяльність у сформованих мовних конструкціях, що визначають міру сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляються в міжособистісній взаємодії. Для створення оптимальних умов, які забезпечать мовленнєвий розвиток дошкільника, педагогам необхідно володіти широким лексичним запасом літературної мови, творчо його застосовувати, емоційно забарвлювати, а також проводити спеціальні заняття з розвитку мовлення.

Базовий компонент дошкільної освіти в одній із семи ліній розвитку дитини в умовах ЗДО виокремлює «Мовлення дитини» і визначає, що у дітей старшого дошкільного віку необхідно формувати «фонематичний слух, звуковимову, літературне мовлення; словниковий запас; граматичні уміння; зв'язне мовлення, комунікативні вміння; елементи грамоти, інтерес до книжки» [1]. У комунікативно-мовленнєвому розвитку дитини дошкільного віку відбувається взаємовплив системи невербальних та мовних засобів, що слугує пізнанню світу, вираженню емоцій, спілкуванню. Комунікативний розвиток сприяє міжособистісним взаєминам, а мовленнєвий демонструє зміну способу використання знакових засобів спілкування. У процесі пізнання та спілкування, на основі мовлення відбувається розумовий розвиток особистості, збагачуються культурна й емоційна сфери, закладаються основи моральності. Тому значну увагу в системі дошкільної освіти відведено питанням розвитку мовлення як засобу та способу налагодження соціальної взаємодії, самовираження з використанням багатств рідної мови, передачі культурних надбань людства, емоційно-вольовому способі самопрезентації особистості, що стає передумовою формування мовленнєвої компетенції.

Науковці розглядають комунікативно-мовленнєву діяльність дитини дошкільного віку як процес психологічного розвитку (М. Савчин, Л. Василенко, Т. Піроженко, О. Ладивір, О. Кононко та ін.), соціального досвіду (А. Богуш, Т. Бондаренко, Л. Лисогор, А. Гончаренко, І. Паласевич), творчого мислення (Г. Беленька, Н. Гавриш, Л. Калужька, К. Крутій, Л. Фесюкова). Зв'язне мовлення для процесу інтелектуального та соціального розвитку старших дошкільників виконує провідну роль, адже розуміння звертань, передача вражень, відчутті знаходиться в полі вербальної комунікації, а мовні конструкції дають змогу побудови висловлювань, розповідей.

У процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі ставить перед педагогами та батьками вихованців завдання у формуванні мовлення як компетентісного потенціалу особистості. Зміст занять з мовленнєвого розвитку мають на меті створити передумови, щоб «майбутній першокласник здобув знання з основ культури мовлення і спілкування, елементів у правилах користування мовою в різних життєвих ситуаціях, сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної

діяльності, уміння відповідати на поставленні запитання, слухати та розуміти усні висловлювання» [6, с. 325].

Провідною лінією у розвитку дошкільної освіти є лінгводидактика – наука виховання мовної культури особистості. Вона вивчає та вдосконалює процес організації розвитку мовлення дитини дошкільного і раннього віку для активізації дитячого мислення, бажання висловлюватися, будувати речення, добирати слова (частини мови), формувати словотвори тощо.

Вихователь повинен вправлятися у літературному мовленні, вміти конструювати розвивальні завдання під час діяльності дошкільників, які формують компетенції з мовлення, бо краса рідної мови має бути як засобом розвитку, так і метою національного виховання. Адже для дитини дошкільного віку важливим є формування мовленнєво-пізнавальної активності як «дієвого ставлення до сприймання і перетворення світу, яка виявляється через запитання, висловлювання, відображення у мовленні власних дій, думок, уявлень» [4, с. 26].

Хочемо виокремити функцію мовленнєвого розвитку дитини старшого дошкільного віку у налагодженні соціальних міжособистісних взаєминах, як важливої здатності у підготовці до навчання в школі. «Мовленнєва компетенція виявляє готовність та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовуючи для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності» [3, с. 187].

Створюючи мовленнєво сприятливе середовище для дітей, педагог методом розповідей, прослуховування літературних творів, постановкою запитань спрямовує перехід від репродуктивних до конструктивного мовлення. В. Чекаліна зазначає: «Одним з найефективніших методів розвитку монологічного мовлення є переказ, адже, саме переказ є найлегшим засобом розвитку зв'язного монологічного мовлення, оскільки дитині потрібно лише відтворити готовий сюжет» [6, с. 328]. А інтерактивні методи (проблемні питання, незавершені думки, віршувальні вправи, діалогічні ігри та ін.) розширюють самотійне мислення й слугують свідомому включенню дітей у процес розумових дій, пізнання, самотійності, ініціативності, творчості, залучають до роздумів і міркувань, активного мовленнєво-комунікативного спілкування.

Важливим моментом розвитку мислення дитини та мовлення є вміння самотійно висловлюватися, розвивати думку, формулювати

висновки тощо. Для вироблення таких навичок педагоги пропонують працювати над розвитком критичного мислення. Мовні вправи, які повинні проводитися як під час спеціальних занять з розвитку мовлення, так і в процесі взаємодії впродовж дня (на прогулянці, на інших тематичних заняттях, в образотворчій діяльності), мають наступність.

У повсякденному житті дитина спостерігає і наслідує зразки мовних фраз, висловів, передачі емоцій зі спілкування близьких та рідних. Тому, «мовними штампами» для налагодження спілкування у дитини є сталі вислови, які мають певну емоційну реакцію на типові ситуаційні умови під час взаємодії. Розвитку мовлення дитини старшого дошкільного віку притаманні творчість, важливі висловлені судження, короткі розповіді, інтонаційна передача змісту тексту тощо. Індивідуальні особливості мовних конструкцій характеризують запас літературного та вербального спілкування, яке дитина отримує під час взаємин з оточуючими.

Важливо, щоб зразками комунікації була широка палітра емоційно-інтонаційного забарвлених висловів, адже, як зазначає Л. Лисогор: «Старші дошкільнята особливо чутливі до мовлення, його граматичної будови й досить критично ставляться до чужих та власних висловлювань» [5, с. 144]. Наслідуючи літературно багату лексичну мову, дитина розширює знання, удосконалює граматичні вміння використання мовних словотвірних конструкцій.

Мовлення дитини формується у процесі спілкування, слухання літературних текстів, а також на спеціальних заняттях з мови. Відбувається процес розвитку під час різних видів діяльності (гра, діалог, розповідь, репліки). Становлення мовленнєвої компетентності старшого дошкільника відбувається в оволодінні лексичними формами, граматично правильними висловлюваннями, збагаченням словника. Дошкільник творить індивідуальне мовлення, забарвлене емоційними враженнями, пізнавальними проблемами.

Мовленнєвий розвиток відбувається також у вільній та самостійній діяльності, коли діти між собою спілкуються, домовляються про правила гри тощо. Активність мовлення зростає за умови дитячої зацікавленості подіями, передбачає емоційну участь, дає вибір у груповій взаємодії. Педагогам та батькам необхідно враховувати інтереси дітей, тому теми для спілкуватися з дошкільниками треба обирати такі, які доступні дитині, розміщуються у полі їх інтересів (улюблений мультфільм, враження від перебування у розважальному центрі, відпочинок на вихідних тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / за ред. А.М. Богуш. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
3. Вінтоняк О.В., Зварич Г.І. Формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів на уроках літературного читання. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57. Том. 2. С. 186–189.
4. Дидактичні та методичні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : навчально-методичний посібник / за наук. ред. В.Г. Редька; відп. за вип. Т. К. Полонська. Київ : «КОНВІ ПРІНТ», 2020. 288 с.
5. Лисогор Л. Життєва компетентність як умова самореалізації особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 143–147.
6. Чекаліна В.А. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі переказу літературних творів. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики»*, Київ (11.04.2014). С. 325–330.

Марта ПОЛЮГА
(Дрогобич)

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

Сучасний освітній простір потребує створення цілісного середовища, де розвиток особистості відбувається у гармонії з соціокультурним контекстом. Важливим аспектом стає забезпечення природного входження дитини у систему суспільних відносин, що передбачає усвідомлення власної статевої належності. Формування гендерної ідентичності постає фундаментальним процесом становлення самосвідомості в дошкільному дитинстві. Саме через ігрову діяльність малюк засвоює моделі поведінки, відповідні